

Kunnskapsdepartementet
Postboks 8119 DEP
0032 OSLO

Deres ref.:

Vår ref. (saksnr.):
24/5492 - 30

Saksbeh.:
Dag Johannes Sunde, 907 30 423

Dato:
27.02.2025

Oslo kommunes hørings svar - NOU 2024 Det digitale (i) livet. Balansert oppvekst i skjermenes tid (Skjermbrukutvalget)

Byrådsavdeling for utdanning viser til Kunnskapsdepartementets høringsbrev datert 11. november 2024. Oslo kommune fikk utsatt frist til 28. februar 2025 til å avgi sitt hørings svar.

Oslo kommune gir følgende høringsuttalelse til Kunnskapsdepartementets høring til NOU 2024: 20 Det digitale (i) livet. Balansert oppvekst i skjermenes tid:

Generelt

Oslo kommune stiller seg i hovedsak bak situasjonsbeskrivelsene og kunnskapsgrunnlaget som er benyttet i arbeidet. Hovedfunnene til utvalget: (1) Å bruke skjermer kan gjøre det vanskeligere å sovne og gi dårligere søvn, (2) egenskaper ved sosiale medier kan føre til dårligere psykisk helse, (3) skjermbruk kan utfordre barn og unges konsentrasjon og læring, ser kommunen på som viktige funn.

Utvalgets anbefalinger er i stor grad i tråd med gjeldende praksis i Oslos barnehager og skoler, og understreker at kommunen har et viktig ansvar for å skape en balansert og hensiktsmessig bruk av digitale verktøy som sikrer god læring for alle barn og unge. Digitale løsninger åpner for mange muligheter og er med å både oppfylle skolens mandat og i det å variere, tilpasse og inkludere opplæringen for alle elever. Som utvalget peker på kan digital teknologi også legge til rette for dybdelæring, problemløsning, utforsking, programmering og algoritmisk tenkning, som er sentrale elementer i LK20.

Samtidig er det viktig at bruk av digitale verktøy i barnehage og skole har et pedagogisk formål. Det å bruke skjerm kun for enkelhets skyld, eller unødvendig underholdning har ingen plass i kommunens barnehager og skoler. Oslo kommune støtter utvalget når de anbefaler å særlig skjerme de minste barna fra for mye skjermbruk, og understreker kommunens ansvar for at barnehagelærere og lærere har den nødvendige profesjonsfaglige digitale kompetansen.

Oslo kommune mener at den totale skjermbruken for barn og unge bør balanseres bedre. Skjermbruk som er skadelig for barn, bør reduseres. Dagens barn og ungdom er vokst opp med en del av det sosiale livet sitt på skjerm, og sterke begrensninger vil samtidig kunne føre til negative konsekvenser med tanke på kontakt, relasjoner og utenforskap. Kommunen deler utvalgets syn om at bruken av skjerm både har positive og negative sider, og at det kan være krevende for både hjem og offentlige

arenaer å finne den gylne middelveien som både hensyntar barn og unges behov for deltakelse, skjermfri og sosial tilhørighet.

Oslo kommune støtter utvalgets anbefaling om at det må sørges for å tilrettelegge for god balanse mellom digitale teknologier og trykte bøker i skole og barnehage, og at det bør vurderes om det er tilstrekkelig ressurser satt av til innkjøp av læremidler, slik at lærere og skoler har en reell mulighet for å velge det som gir elevene best mulig læring. Oslo kommune mener det er viktig at regjeringen i forbindelse med eventuelle oppdateringer av læreplanverk sikrer tilstrekkelig kompensering for oppdatering av læremidler i kommunene. Skjerm og nettressurser gir mange muligheter til å levendegjøre lærestoff gjennom film, animasjon m.m. Læremidler må styrke det praktiske læringsarbeidet i skolen fremfor å redusere praktiske aktiviteter til digitale simuleringer.

Tiltak og initiativer som støtter opp under leselyst og tilgang på bøker og lesestoff, som den nasjonale leselyststrategien, og lokale løft for skolebibliotek og møteplasser som oppfordrer til økt lesing er viktig. Oslo kommune mener det er særlig viktig å bruke erfaringer og kunnskap om hvordan motivere til økt leselyst og leseglede hos barn og unge som leser lite.

Barnehage

Oslo kommune støtter utvalgets anbefaling om å utarbeide et rammeverk for profesjonsfaglig digital kompetanse i barnehagen. Det er behov for en overordnet plan for hvordan barnehagene skal jobbe med digital kompetanse de neste årene, for å møte krav og forventninger i rammeplan, og for å sikre at barn i barnehagen møter digitalt kvalifiserte voksne. For å realisere denne kompetansehevingen, er kommunen avhengig av statlige tildelinger, både til kompetansehevingstiltak og investering i digital infrastruktur. Kompetanseheving i tjenestene må være evidensbasert.

Oslo kommune viser til at utvalget peker på at det kan være god kreativ og praktisk bruk av digital teknologi som kan fremme læring og utvikling i barnehagen, som for eksempel bruk av roboter til lek og utforskning eller bruk av digitale enheter for å lytte til musikk eller lydbøker. Samtidig mener kommunen at barns bruk av skjerm i barnehagen generelt bør brukes med stor varsomhet og ha svært gode pedagogiske begrunnelser. Kommunen mener også at ansatte bør være bevisste egen bruk av skjerm når de er sammen med barna.

Skole

Lærernes kompetanse er helt avgjørende for at skolen skal kunne ruste elevene til å møtedagens og fremtidens samfunn. Læreren må være den sentrale aktøren i opplæringen, med tilstrekkelig kunnskap om digitale ferdigheter til å veilede, støtte og modellere god bruk for sine elever. Samtidig bør alle ansatte inkluderes i planene for digital kompetanseheving. Når vi for eksempel ser på den raske utviklingen KI har i samfunnet, ser vi at omtrent alle sektorer av samfunnet påvirkes av dette, også skolen. Skolen er derfor avhengig av kontinuerlig kompetanseheving av lærere i digital teknologi for å kunne drive sikker og god opplæring til sine elever. Det er samtidig viktig at elevene får grundig opplæring og kontinuerlig veiledning i bruk av digitale hjelpemidler.

Som utvalget nevner er skolen den eneste arenaen hvor alle barn og unge oppholder seg, og derfor den arenaen hvor det kan sikres at de lærer å være trygge, ansvarlige og aktive deltakere i den digitale verden. Oslo kommune er likevel bekymret for utsagnet (boks 15.2 s. 179): «Driver med mye annet på skjermen i stedet for det vi skal gjøre» (gutt, 6. trinn). Det er viktig at elevene ikke blir passivisert gjennom bruk av skjerm, men at det legges opp til elevaktiv læring.

Det er viktig at utvalgets funn om at skjermbruk kan utfordre barn og unges konsentrasjon og læring tas på alvor, og får konsekvenser for hvordan skolen og hjemmet har dialog om hva og hvor mye skjermtid elevene totalt sett bør ha. Kommunen støtter utvalget i at skoleeier må legge til rette for at foreldre kan få større digital kompetanse og innsikt i skolens vurderinger og bruk av digitale plattformer og enheter

slik at de kan ta mer ansvar for å følge elevenes digitale skolehverdag. Det bør være god veiledning i bruk av skolens digitale løsninger og de må være brukervennlige verktøy for foreldrekontroll og kommunikasjon. Pålagt hjemssending og bruk av digitale enheter i hjemmet bør være begrenset til nødvendig faglig og pedagogisk bruk. Oslo kommune støtter utvalget i at plattformer og enheter som benyttes må ha tydelige og gode grunninnstillinger som ivaretar barn og unges personvern. Det må gjøres et nasjonalt arbeid for å stenge reklame ute fra de digitale enhetene som elever bruker.

Oslo kommune støtter utvalget i at innføringen av digitale enheter i skolen kan skape utfordringer for samarbeidet med hjemmet. Mange foreldre opplever at de har lite kontroll over enheter som elevene har med hjem og at det er vanskelig å følge opp barnas skolearbeid. Oslo kommune vil påpeke viktigheten av at skolene opprettholder god dialog med foresatte om elevenes bruk av digitale læremidler, og hvordan disse fungerer.

Oslo kommune mener det er viktig at nasjonale myndigheter bidrar til at kommuneNorge på en best mulig måte både kan ha oppdatert kunnskap og digital infrastruktur for å sikre best mulig personvern for barn og unge i møte med digitale teknologier og at arbeidet med å påvirke overnasjonale forordninger og lovverk har høy prioritet. Oslo kommune mener nasjonale myndighetene bør sikre at elevenes digitale enheter har tilstrekkelige filtre, som beskytter barna mot skadelig innhold, også utenfor skolens arealer. Det er viktig at de foresatte får tilgang til å følge opp elevenes skolearbeid, også når skolearbeidet foregår på digitale enheter (forslag 5). Kommunen mener nasjonale myndigheter må bidra til at kommunens valg av løsninger styres av kommunenes behov og ikke av teknologiselskapenes interesser og påvirkningsarbeid.

Oslo kommune vil særlig fremheve utvalgets funn om at elever får dårligere leseforståelse av å lese på skjerm enn på papir, som viktig. Lesing er kanskje den viktigste ferdigheten elevene skal lære i skolen, og som de trenger for å mestre alle andre fag. Det er derfor avgjørende at det settes inn tiltak for å fremheve boklig lesing fremfor lesing på skjerm som en generell tilnærming. Samtidig gjør utvalget en viktig poengtering av at egenskaper ved både leser og tekst kan gjøre det vanskeligere å lese digitalt enn på papir, og at det er behov for å avdekke når, hvor og hvem som vil ha fordel av å lese på skjerm, papir eller i kombinasjon.

Utvalgets temanotat gjennomgikk forskning på skriveopplæring og fant at «Det kan være fordeler av å både skrive for hånd og på tastatur i begynneropplæringen. Studier viser at håndskrift kan forbedre barns finmotorikk og kognitive evner, som henger sammen med hvordan de presterer senere i skoleløpet. Samtidig kan skrijving på tastatur også virke motiverende for enkelte elever.» Det viktigste påpeker utvalget, er å øve på skrijving. Oslo kommune støtter dette. Det er likevel viktig å holde fast ved at alle barn skal lære å skrive for hånd.

Oslo kommune mener at skolens brede mandat krever at elevene og lærerne har tilgang til både digitale og analoge verktøy og ressurser i klasserommet. Kommunen er opptatt av at lærernes metodefrihet til å velge de verktøyene de mener er mest relevante for enhver læringssammenheng bli ivaretatt. Læreren skal undervise en bredde av elever som trenger ulike læringsstrategier og som motiveres av ulike tilnærminger til det de skal lære. Her vet vi at digital teknologi kan bidra til å tilpasse læringen til enkelte elev, og læreren er den som best vet hva den enkelte trenger. Skjermer og digitale læremidler øker mangfoldet av læringsverktøy og er viktig for at alle elever kan utvikle sin digitale kompetanse. På samme tid er tilstrekkelig tilgang på papirbøker som læremiddel nødvendig for å trene konsentrasjon og utvikle evnen til dybdelesing. Elever med lærevansker som dysleksi, har et behov for godt tilpassede læremidler.

Oslo kommune ber regjeringen sikre finansiering til flere fysiske lærebøker og læremidler tilpasset elever med lærevansker, og at elevene har god tilgang på både papirbøker og digitale læremidler.

I temanotatet «Konsekvenser av skjerm i skolen» skriver utvalget at flere studier peker på behovet for å utvikle undervisningspraksis som er tilpasset og som utnytter potensialet i digitale enheter. Oslo kommune støtter dette, og vil understreke at vi som landets største skoleeier kontinuerlig jobber med å utvikle og justere pedagogisk praksis for å sikre at bruk av digitale verktøy bidrar til elevenes læring, mestring og motivasjon. Nasjonale myndigheter bør legge til rette for deling av god pedagogisk praksis, særlig knyttet til bruk av digitale verktøy.

Oslo kommune mener det kan være fornuftig å vurdere justeringer i læreplaner for fag knyttet til de digitale ferdighetene. Det bør komme tydeligere frem hva som skal inngå i elevenes digitale kompetanse. Skal de digitale ferdigheter i læreplanen stå som i dag, så må lærernes profesjonsfaglige digitale kompetanse økes betraktelig gjennom grunnutdanningen og gjennom muligheter for kompetanseheving og videreutdanning for at læreplanen skal kunne realiseres på dette området.

Fritid

Oslo kommune støtter utvalgets konklusjon om at skjermbruk i fritiden er noe annet enn pedagogisk bruk av digitale verktøy i skolen. Oslo kommune støtter utvalgets anbefaling om å i større grad ansvarliggjøre plattformleverandørene og å styrke tilsynsordningene. Oslo kommune er bekymret for at skjerm i for stor grad skal hemme elevenes konsentrasjonsevne både for læring og i sosiale kontekster. Oslo kommune mener at informasjon om skjermbruk og konsekvenser av skjermbruk til foresatte er viktig, både i forhold til formål og mengde skjermbruk i barnehage, skole, på fritidsarenaer og privat. De foresattes oppgave er sentral, og de mange foresattes stemmer som utvalget har mottatt viser at temaet engasjerer. Utvalget viser til at digital multitasking kan gå ut over de unges konsentrasjon, læring og utholdenhet. Kommunen mener det er viktig at barnehage, skole og fritidsarenaer har god dialog med foreldre om mengden skjermbruk.

Videre stiller Oslo kommune seg undrende til hvorfor utvalget ikke vil anbefale digitale aldersgrenser. Dette anser vi som i strid med for eksempel Helsedirektoratets anbefalinger for barn på forskjellig alderstrinn. Derav også gjøre en vurdering av hvordan fri bruk og veiledet bruk bør vurderes ulikt med tanke på aldersbegrensninger. God veiledet bruk av digitale plattformer kan være positivt for barn og unges tilvenning og innlæring av kritisk tenkning og trygg bruk.

Oslo kommune ber nasjonale myndigheter utvikle tydelige faglige råd for barn og unges skjermbruk. Mange foreldre opplever det er vanskelig å sette grenser for barnas bruk av digitale enheter. Derfor mener Oslo kommune, i motsetning til utvalget, at nasjonale myndigheter bør kunne utarbeide råd om antall timer skjermtid på fritiden for barn og unge.

Helse

Oslo kommune stiller seg undrende til at utvalget ikke baserer seg på anbefalingen til Helsedirektoratet der de uttrykker at «Spesiell oppmerksomhet bør rettes mot passiv skjermtid på fritiden». Kommunen ser det som nødvendig at foreldre, sivilsamfunn, offentlige og private jobber sammen for at barn og unge skal få en trygg skjermbruk. Kunnskapsgrunnlaget som nå er utarbeidet gir en felles plattform og råd og hvordan dette arbeidet kan utøves i praksis.

Oslo kommune er bekymret over koblingen mellom økt skjermbruk og nedsatt psykisk helse og økt stress blant barn og unge. Den enorme utviklingen de siste 10-15 årene i sosiale mediers rolle i hverdagen vår kan ha mye av årsaken til dette. Vi ser at omfanget av nettmobbing har utviklet seg i takt med økt bruk av sosiale medier. Dette gjør også at en del mobbing og krenkelser ikke er lett å oppdage for de voksne rundt barn og unge.

Som utvalget viser til, kan for mye skjermbruk føre til for mye stillesitting og overvekt. På sikt kan dette føre til generelt dårligere fysisk helse blant mange barn og unge. I tillegg er det bekymringsfullt at hodepine, øyeplager, muskel- og skjelettplager økes, og ikke minst at de kan utvikle dårligere søvn ved utstrakt bruk av skjerm. Utvalget viser til at måltider og matvaner endres om man bruker skjerm samtidig. Oslo kommune mener det i hovedsak bør være skjermfri under måltider for barn i skole og barnehage, og understreker at bruk av skjerm i barnehage og skole skal ha en pedagogisk begrunnelse.

Oslo kommune er glade for at utvalget fremhever at unge selv er kritiske til hvordan sosiale plattformer kan påvirke deres psykiske helse og følelsen av egenverd. Dette må samfunnet ta på alvor og er et varsku om en utvikling som må følges nøye, og kommunen støtter et initiativ til mer forskning og kunnskap på området.

Sårbare barn og unge

Utvalget utreder ikke den særlige situasjonen de mest sårbare barna og ungdommene står i når det gjelder skjermbruk og sosiale medier. Barn i barnevernet er i en ekstra sårbar posisjon da de ofte ikke har den samme beskyttelsen som andre barn, enten de bor hjemme eller på institusjon. De har ekstra behov for at også andre enn de nærmeste omsorgspersonene har den digitale kompetansen og handlingsrommet for å hjelpe og veilede dem innen grensesetting for skjermbruk, håndtering av skadelig innhold og kontroll av innhold. I kunnskapsgrunnlaget peker NOUen på hvordan de som allerede har utfordringer er mer utsatt i møte med sosiale medier og andre digitale plattformer, selv om disse også kan tilby fellesskap og støtte. Temaer som tas opp er blant annet spisevegring og selvskading. Oslo kommune savner at også rus adresseres i denne sammenheng, da rus også kan være et smerteuttrykk og kan føre til store skadevirkninger. Gjennom sosiale medier er rusmidler blitt mye mer tilgjengelig. Her er det behov for tiltak, i tillegg til at sårbare barn og unge trenger veiledning og bistand i hvordan de kan navigere det digitale landskapet på en god måte.

Kommunen mener i likhet med utvalget at digitale arenaer gir barn og unge mange muligheter og positive opplevelser knyttet til å opprettholde relasjoner, få sosial støtte og støtte identitetsutvikling, og dataspill kan være en viktig kilde til underholdning, mestring og fellesskap. Samtidig viser også erfaringer at barn og unge eksponeres for store digitale risikoer. Mobbing, bildedeling, utenforskap, kjøp/salg av rusmidler, overgrep og vold kan tas med inn i skolen, på fritidsklubbene og kan påvirke ungdommens faglige prestasjoner, sosiale relasjoner og deres psykiske og fysiske helse.

Sosiale medier kan være en arena for ulike former for kriminalitet, for skadelig seksuell atferd og som opphav til rasisme og hatkriminalitet. Behovet for økt kunnskap og treffsikre tiltak er derfor nødvendig. Videre er hatefulle ytringer, hets og trakassering i dataspill noe som i liten grad diskuteres hos utvalget. Dette henger nært sammen med barn og unges skjermbruk, og burde adresseres nærmere. Oslo kommune mener utvalget burde fremhevet Medietilsynets undersøkelser og kompetansegrunnlag med tanke på bekymringer og utfordringer rundt hatefulle ytringer på sosiale medier og digitale plattformer.

Oslo kommune savner også et flerkulturelt perspektiv på de vurderingene som er gjort. Dette omfatter blant annet forskning på hvordan de digitale utfordringene sammenfaller med barns sosioøkonomiske bakgrunn.

Personer med funksjonsnedsettelse

Oslo kommune ser at utvalget dekker mange aspekter ved digital teknologi og skjermbruk, men nevner ikke spesifikt Alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK). Det er vesentlig å skille mellom skjerm som lærings og-/eller underholdningsverktøy og skjerm som er ment til kommunikasjon. Barn og unge som grunnet kognitive eller fysiske funksjonshindringer ikke kan kommunisere ved hjelp av tale må få tilbud om ASK så tidlig som mulig. Tidlig tilgang vil være avgjørende for språklig utvikling og læring, og er en forutsetning for å ta del i rettighetene gitt i CRPD. Dette er en nødvendig utvikling for sikre likeverdige digitale tjenester.

Det er viktig at myndighetene har god kontroll over digitale plattformer barn og unge opererer på slik at man har godt grunnlag for å evaluere disse, og at alle digitale plattformer som brukes er inkluderende for alle barn og unge uansett funksjonsnivå.

Nyansert kunnskap og helhetlig politikkutvikling

Oslo kommune mener det er viktig med en kunnskapsbasert tilnærming til spørsmål om regulering og utvikling av skolen, derav også bruk og konsekvenser av ulike former for læremidler og undervisningsmetoder. Oslo kommune støtter utvalget i at det bør gjøres god og kontinuerlig forskning og følgeforskning på tiltak som innføres i skolen når det gjelder digitale teknologier, og på barn og unges skjermbruk generelt. Det bør særlig forskes mer på hvordan digital teknologi inngår i pedagogiske og didaktiske sammenhenger i skole og barnehage, og gjøres vurderinger av hvordan ulike verktøy og teknologier støtter opp under eller påvirker elevenes læring og utvikling.

Vennlig hilsen

Hege Sevatdal
kommunaldirektør

Ole Christian Melhus
seksjonssjef